

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРА

Гречух Ю.А.

студент,

Науковий керівник: Таран О.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ ЕПІТЕТІВ В ІСТОРІЇ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

Словник – довідкове видання, яке містить слова (або морфеми, словосполучення, ідіоми), розташовані у певному порядку, пояснює значення мовних одиниць, дає різноманітну інформацію про них чи їхній переклад на іншу мову або подає відомості про предмети, позначені словами [1, с. 161]. Із розвитком комп'ютерної лексикографії набули поширення електронні словники. Слід розрізняти електронну версію паперового словника та власне електронний словник. Електронний словник – це словник, реалізований на комп'ютері або іншому електронному пристрої у вигляді програми або електронної бази даних. Такі словники дозволяють швидко знайти потрібне слово за допомогою алгоритмів пошуку, а їхня структура зазвичай є деревоподібною, де зв'язки між елементами побудовані на гіперпосиланнях, тоді як електронна версія словника це лише відскановане або іншим чином відтворене зображення фізичного словника, яке зберігається на електронному носії, тому її структура є лінійною і не передбачає пошуку за елементами.

Мета цієї статті – проаналізувати стан східнослов'янської комп'ютерної лексикографії в проекції на електронні словники епітетів.

Для аналізу обрано чотири електронні словники епітетів:

- Частотний словник сучасної української поетичної мови (<http://www.mova.info/page3.aspx?l1=96>);
- Rhymes: Словарь эпитетов русского языка, версия 3.7.0 (<http://rifmovnik.ru/files/3/Rhymes-3.7-setup.exe>);
- Словарь эпитетов русского языка (<http://epithet.slovaronline.com/>);
- Слоўнік епітэтаў беларускай мовы (<http://www.slounik.org/epitety/>).

Кожний із цих словників має різну структуру, джерела та наповнення.

Частотний словник сучасної української поетичної мови продовжує серію частотних словників української мови, представлених на лінгвістичному порталі Mova.info. Словник репрезентує лексику поетичної мови на основі вибірки з поезій п'ятнадцяти українських митців кінця ХХ ст., зокрема Л. Костенко, Ю. Андруховича, В. Стуса, Д. Павличка та ін. Словник містить 300 тис. слововживань. Його укладачі – доц. Л. Алексієнко, доц. Н. Дарчук, інженер-програміст В. Сорокін та студенти Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Словник містить чотири розділи: 1) Алфавітно-частотний словник, 2) Частотний словник граматичних класів, 3) Словник тропів, 4) Словник метафор. Кожен із розділів згрупований за поетами. Словник епітетів можна відкрити,

зайшовши у Словник тропів за певним автором. Також доступні словники таких тропів, як: порівняння, метафора, персоніфікація, алегорія, символ тощо.

Словник тропів складається з заголовку «Словник тропів», імені поета та поля «Шукаємо», у якому потрібно обрати троп. Таблиця результатів, що містить колонки «Троп» – власне епітет, та «Частота» – частота вживання конкретного епітета в межах творчості конкретного поета.

На сторінці показано десять результатів, усі результати розташовані в алфавітному порядку. Навігація між сторінками реалізована у вигляді стрілок «<» та «>».

Кожне значення в колонці «Троп» є гіперпосиланням на окрему словникову статтю. Словникова стаття складається з таких частин: ім'я поета, назва тропу, власне троп, приклад вживання, де троп і пов'язані з ним слова виділено жирним шрифтом. Також жирним шрифтом виділено інші тропи, які не входять до цієї словникової статті, але входять до інших.

Недоліком цього словника є те, що не передбачено пошук за тропом.

Словник «**Rhymes**» містить 10025 словникових статей, з яких 1306 звичайних та 8719 зворотніх статей. Джерелами для формування словника стали «Словарь эпитетов русского литературного языка» К. Горбачевича та «Эпитеты литературной русской речи» А. Зеленецького.

Словник реалізовано як встановлювану програму. Верхня панель інтерфейсу програми складається з розділів «Пошук», «Історія пошуку», «Обране» та навігації між виконаними запитом за допомогою стрілок «Вліво» та «Вправо». Права панель інтерфейсу програми містить параметр «Зворотні статті», що дозволяє ввімкнути або вимкнути пошук за зворотніми статтями (пошук за епітетом, а не за означуваним словом). Також на правій панелі міститься параметр «Картка», де можна вибрати ступінь деталізації інформації в словниковій статті – «мінімальна», «коротка», «звичайна» та «повна». На нижній панелі присутні такі елементи, як: «Сортування», «Таблиця/Список», що відповідають за спосіб організації статей, «Збільшити/зменшити шрифт», «Наголос кольором/символом», що відповідає за спосіб відображення наголосу, а також «Налаштування» та «Довідка».

Щодо структури словникової статті, то вона відрізняється залежно від виду статті. У звичайній статті (пошук за означуваним іменником) подано заголовкове слово, а також (залежно від обраного ступеня деталізації статті) подано список епітетів, що вживаються з цим словом, пояснення значення епітетів та умовні позначення щодо походження, а також джерело епітета і курсивом у дужках автор або автори, що його використовували. Кожен епітет є гіперпосиланням на відповідну зворотню статтю. У зворотній статті подано заголовкове слово (прикметник) та його варіанти в трьох родах та у множині, а також частоту вживання конкретної форми епітета. Під заголовковим словом подано список означуваних слів, джерела походження та авторів цього епітета синім курсивом у дужках. Типи епітетів позначені відповідними першими буквами: «Ф» – епітети-фрази, «А» – авторські (тобто okazіоналізми), «Л» – логічні, «Ц» – епітети-цитати. Сильними позиціями цього словника є інтерактивний перехід між статтями та подання вичерпної інформації про кожну словникову одиницю.

«Словарь эпитетов русского языка» – це онлайн словник, який не потребує встановлення. Джерелом формування словникової бази були матеріали з мережі Інтернет. Цей словник містить понад 500 епітетів, які розділені на три типи – загальномовні, народнопоетичні і рідкісні, тобто індивідуальні авторські епітети.

Функція пошуку в словнику – за алфавітом. На головній сторінці наведений алфавіт російської мови, у якому кожна буква є гіперпосиланням, за яким відкривається список всіх означуваних слів на цю літеру, посортованих за абеткою. У правому нижньому куті списку вказано їх загальну кількість. У цьому списку кожне слово теж є гіперпосиланням – на окрему словникову статтю.

Словникова стаття складається із заголовкового слова та списку всіх епітетів, які сполучаються з цим словом. Під списком епітетів є можливість навігації до наступного або попереднього слова на цю ж літеру. Нижче подано список входжень обраного слова до інших словників, що теж є доступними на цьому ж онлайн-ресурсі. З кожної словникової статті є можливість обрату будь-яку іншу початкову букву. Недоліком цього словника є те, що не передбачений перехід між статтями (не у алфавітному порядку), а також зворотні статті. Також у ньому не вказані джерела та авторство епітетів, немає ілюстративного матеріалу.

Білоруський електронний словник епітетів **«Слоўнік епітэтаў беларускай мовы»** створено на основі Словника епітетів білоруської мови, виданого в Мінську видавництвом «Вышэйшая школа» у 1998 р. Укладач – Ніна Гаврош. У цьому словнику подається лексикографічний опис образних означень-епітетів, які проілюстровані текстами з творів художньої та публіцистичної літератури. У ньому зібрано епітети до 450 найбільш вживаних іменників білоруської мови.

Словник реалізовано у форматі .dic, тому його потрібно імпортувати в програму для перегляду словників, наприклад, GoldenDict. Макроструктура цього словника містить лише поле «Пошук» для вводу запиту. Після вводу однієї або кількох букв видається список всіх слів, що починаються з цих букв у алфавітному порядку. Пошук здійснюється тільки за означуваним словом, не передбачено пошуку за епітетом. Щоб перейти до словникової статті, потрібно вибрати зі списку слово.

Словникова стаття складається з заголовкового слова (іменника), виділеного жирним шрифтом та підкресленого, у дужках простим шрифтом подано множину іменника. Далі подано значення слова та нумерації цього значення (семіми). Після крапки жирним шрифтом у абетковому порядку подано перелік усіх епітетів, що вживаються з іменником у цьому значенні. Далі курсивом наведено приклади вживання всіх наведених епітетів зі словом у цьому значенні, де епітети виділені жирним шрифтом. Тут також виділяються ті епітети, які не належать до заголовкового слова, проте присутні в інших статтях. Після завершення ілюстративного речення чи тексту зазначено його автора в дужках звичайним стилем.

Недоліком цього словника, як і попереднього, є те, що не передбачений перехід між статтями, а також зворотні статті. Також немає жодних умовних позначень.

Проаналізувавши матеріали, що стосуються електронних словників, а також макро- та мікроструктуру обраних словників епітетів, можна стверджувати, що цей вид словника є, безумовно, дуже цінним як для лінгвістики, зокрема лінгвостилістики, так і літературознавства. Розвиток електронних словників прогресує, складаючи конкуренцію традиційним виданням, проте на сьогодні існує дуже мало електронних словників художніх засобів, зокрема словників епітетів. Проаналізовані в цій статті словники є чи не єдиними представниками свого роду в комп'ютерній лексикографії східнослов'янських мов. З проведеного аналізу видно, що макро- та мікроструктура кожного з цих словників відрізняється, що спричинено відсутністю будь-яких вимог чи норм щодо укладання такого типу словників. Однак попри недоліки проаналізованих електронних словників, їхнє створення є набутком сучасної лексикографії.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.:Либідь, 2001. – 222 с.

Колодіна Л.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ДІЄВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

В останні роки популярність вивчення польської мови може сміливо конкурувати з попитом на англійську. Різноманітні мовні центри, школи, курси пропонують опанувати мову найближчих західноєвропейських сусідів за найкоротші терміни, рекомендуючи більше спілкуватися, ніж зосереджуватись на граматиці.

Головним аргументом щодо можливого швидкого вивчення висувається так звана близькостіспорідненість наших мов, або подібність. Так початківець і натрапляє на перші підводні камені, оскільки фонетична схожість майже ніколи не підтверджується семантичною тотожністю. Наприклад, по-польськи *zaropinać* логічно звучить для українця як *запам'ятовувати*, а перекладається *забувати*; по-польськи *celować* можна хибно сприйняти за дієслово *цілувати*, однак це означає *цілитись*; польське *oddychać* («*дихати*») за звучанням подібне до українського слова *відпочивати*. Таким чином, особливої уваги при вивченні польської мови потребує не тільки граматика, зокрема особово-числові форми дієслів, а й неоднорідний з погляду походження лексичний склад мови.

Не піддаючи сумнівам спільнослов'янське підґрунтя української та польської мови, ми ставимо за *мету* розглянути та проаналізувати особливості відмінювання дієслів польської мови у теперішньому часі та окреслити шляхи подолання труднощів у їх засвоєнні.

Для досягнення поставленої *мети* необхідно виконати такі *завдання*:

- 1) проаналізувати специфіку розподілу дієслів польської мови за дієвідмінами у теперішньому часі;
- 2) виділити спільне і відмінне у граматичних категоріях роду і числа дієслів теперішнього часу в українській та польській мові;
- 3) подати спрощену схему засвоєння дієвідмінювання.

Предметом роботи є дієслова польської мови у формі теперішнього часу.

Об'єктом – особливості утворення особово-числових форм дієслів теперішнього часу польської мови відповідно до типу дієвідмінювання.

Матеріал для опису, аналізу, зіставлення та порівняння взято з довідково-інформаційних джерел та мовлення студентів.

Вивчаючи польську граматику, зокрема особливості утворення дієслівних форм у теперішньому часі, дослідники не є однастайними. Так, автори навчальних посібників виділяють різну кількість дієвідмін (по-польськи *koniugacje*) – дві, три, чотири і навіть дванадцять [1; 3].